

ἐν τῇ ψυχῇ του ἀκοίμητον πῦρ. Διέσωζε μέχρις ἐσχάτων ὅλον τὸ θαλερὸν σφρίγος τῆς νεότητος ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ὀλίγας μόλις ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τὸν ἐδύπομεν μὲ βᾶδισμα γοργὸν περιπατοῦντα εἰς τὰς ὁδοὺς, μετέχοντα διὰ τῆς πνευματιώδους συνομιλίας του φιλικῶν ὀμηγύρων ἢ λαλοῦντα στωμύλως ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ τμήματι τοῦ Παρνασσοῦ, οὗ προΐστατο. Ὀλίγας δὲ μόλις ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου του ἀπεπειροῶτο νὰ γράψῃ στίχους!

Ὁ βίος τοῦ συγγραφέως τοῦ *Αὐθέντου τοῦ Μωρέως* καὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ *Διονύσου* πλοῦ δὲν δύναται νὰ περιληφθῇ ἐντὸς ὀλίγων γραμμῶν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ δημοσιευθῇ προσεχῶς ἐν ταῖς σελίσι τοῦ περιοδικοῦ τούτου μελέτη ἐκτενὴς περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, ὁ *Παρνασσός*, ὃν ἐτίμα μέχρις ἐσχάτων διὰ τῆς πολυτίμου συνεργασίας του ἀρκεῖται διὰ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων νὰ ἐκφράσῃ τὴν βαθυτάτην αὐτοῦ θλίψιν ἐπὶ τῇ βαρείᾳ ἀπωλείᾳ ἣν ὑπέστησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἀποθέτει ἐν κλωνίον δάφνης ἐπὶ τοῦ δαφνοσκεπούς τάφου τοῦ **Ἀλεξάνδρου Ρ. Ραγκαδά**.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Πρὸ τοῦ ν' ἀπασχοληθῶμεν εἰς ἕτερον θέμα, ἐπιτρέψατέ μοι, κύριοι, νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις εἰς μνήμην φίλου συνεταίρου, ὅστις καὶ αὐτὸς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀπέστη εἰς τὰ Ἑλύσια πεδία. Ἐννοῶ τὸν *Ηρακλῆ Μητσόπουλον*, ἐν ᾧ ἡ κοινωνία ἀπώλεσεν ἐνάρετον καὶ ἀγαθὸν συμπολίτην, ἢ ἐπιστήμην σπουδαῖον καὶ ἀκάματον ἐργάτην τὸ Πανεπιστήμιον ἐπιφανῆ καθηγητὴν καὶ ὁ ἡμέτερος Σύλλογος διαπρέπαν μέλος.

Ὁ *Ηρακλῆς Μητσόπουλος* ἦτο πολυμαθὴς ὡς οὐδεὶς ἄλλος, καὶ ἡ ἀξία αὐτοῦ συνίστατο πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ διαδίδῃ τὰς γνώσεις καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ εἰς τὴν νεολαίαν διὰ τοῦ λόγου, εἰς τὸ ὅποιον πολὺ τὸν ἐβοήθει ἡ φυσικὴ αὐτοῦ εὐγλωττία. Δὲν ἠγάπα δὲ τὴν πολυγραφίαν ἦτο ἀκριβῆς εἰς πάντα μέχρι σχολαστικότητος, διὸ ἐζήτει τὴν ἀλήθειαν μετ' εὐκρινείας καὶ εὐσυνειδησίας, θέλων πάντοτε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα, καὶ ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐβλεπε τὸ ἀδύνατον τοιαύτης ἐπιχειρήσεως καὶ ἔχων χαρακτηρὰ ὑπερβολικῆς μετριοφροσύνης ὀλίγα ἐδημοσίευσεν. Ἐν γένει δ' ἀποστρέφετο εἰς ἄκρον τὰ ἡμιτελῆ καὶ ἐπιπόλαια ἔργα, ὡς πολλάκις μοὶ ἔλεγεν. Οὐχ ἦττον μεγάλως ὠφέλησε τὴν ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι, διατυπώσας καὶ εἰσαγαγὼν διὰ τῆς διδασκα-

λίας του πλείστους φυσιογραφικούς ὄρους, ἔχων πρὸς τοῦτο πάντα τὰ προσόντα καὶ ὡς κάτοχος τῆς ἐπιστήμης καὶ ὡς δεινὸς ἑλληνιστῆς, ὅθεν ἦτο πράγματι αὐθεντικότης διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ὀνοματολογίαν, καὶ ὅστις γνωρίζει τὸ χαλεπὸν τοῦ ἔργου τούτου, θέλει ἐκτιμῆσαι προσηκόντως τὴν μεγάλην ὠφέλειαν, ἣν ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη εἰς τὰς διαρκεῖς προσπάθειας καὶ τὴν ἀξιόζηλον ἐπιμέλειαν τοῦ Μητσοπούλου.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλας προσέφερον ὁ ἀφ' ἡμῶν ἀποστάς πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα, ἰδίως δὲ διὰ τῶν ἀκαμάτων καὶ ἐπιμόνων ἐνεργειῶν πρὸς ἰδρυσιν ἀξιοπρεποῦς φυσιογραφικοῦ Μουσείου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον συνήγαγεν ἅπασαν τὴν δραστηριότητα, ἅπασας τὰς φροντίδας, καὶ ἅπασαν τὴν στοργὴν του, μὴ φειδόμενος οὔτε κόπου οὔτε μόχθου μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

Ὅτε ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας, ἐνθα κυρίως ἐσπούδασεν, εἶχε μόλις διορισθῆ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀποθανόντος Δομνάνδου, ἡ Παλαιοντολογία κατὰ πρῶτον εἴλκυσε τὴν προσοχὴν του. Εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Πεντελικοῦ πλησίον τοῦ μανχστ-ριακοῦ μετοχίου Πικέρμι ὁ Φίνλεϋ καὶ ὁ ἰατρός Λινδερμάιερ εἶχον ἀνακαλύψει τυχαίως ἀπὸ τοῦ 1836 κοίτασμα ὀρυκτῶν ὀστῶν διαφόρων ζώων τῆς τρίτογενοῦς διαπλάσεως. Τὸ 1851 ὁ ἐκ Μονάχου σοφὸς καθηγητῆς Ῥοδόλφος Ῥῶθ ἐστάλη ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἵνα ἐνεργήσῃ τὰς πρώτας τακτικὰς ἐξορύξεις ἐν Πικερμίῳ, ὧν τὰ σπουδαιότατα διὰ τὴν ἐπιστήμην ἀποτελέσματα ἔφερον εἰς φῶς τὰ ὀρυκτὰ λείψανα πολλῶν προκατακλυσμιαίων ἄλλοτε ἐν τῇ Ἀττικῇ βιωσάντων ζώων, οἷον Πιθήκων, μαχαιρόδοντος (εἶδους Λέοντος), μαστοδόντων, ῥινοκέρων, ἵππαρίων, πολυειδῶν ἠμυρκαζόντων καὶ ἄλλων πολλῶν. Κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ῥῶθ ἐγνώρισα τὸ πρῶτον τὸν νέον Μητσόπουλον, μετὰ τοῦ ὁποῖου συνωδεύσαντες τὸν Ῥῶθ καὶ ἔχοντες ὁδηγὸν τὸν ἰατρὸν Λύτσικαν ἐποιησάμεθα περὶ τὴν πρώτην εἰς Πικέρμι ἐκδρομὴν, φθινοπωρινὴν τινὰ ἡμέραν τοῦ 1852, ἥτοι πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν. Ἐκτοτε δὲ ἡμῖν συνδεδεμένος μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Μητσοπούλου ὡς φίλος καὶ πολλάκις ὡς συνεργάτης. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐποίησε καὶ ὁ Μητσόπουλος δαπάνη τοῦ Πανεπιστημίου μικρὰν τινὰ ἐξορύξιν ἐν Πικερμίῳ· τέλος τὸ 1858 κατωρθώθη κυρίως διὰ τῶν καρτερικῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ὅπως ἡ Ἑταιρεία τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἥτις ἐλλείψει χρηματικῶν πόρων εἶχε τότε σχεδὸν παύσει ἐργαζομένη, παραδῶσθαι τῷ Πανεπιστημίῳ τὰς ζωολογικὰς, ὀρυκτολογικὰς καὶ βοτανικὰς συλλογὰς αὐτῆς, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἀναλάβῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ Πανεπιστήμιον τὴν φροντίδα καὶ τὴν δαπάνην τῆς συντηρήσεως καὶ τοῦ πλουτισμοῦ αὐτῶν. Αἱ

συλλογαί αὐται ἀπετέλεσαν οὕτω τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ νέου Φυσιολογικοῦ Μουσείου. Ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν ἡμελημένοι καὶ ἕνεκα τούτου ἰδίως τὸ ζωολογικὸν τμήμα αὐτῶν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἦτο ἀνάγκη ν' ἀνανεωθῶσι τὰ πλεῖστα ἀντικείμενα, νὰ σχηματισθῶσι δὲ νέαι συλλογαί, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ Μουσεῖον νὰ καταρτισθῆ σχεδὸν ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὁ Μητσόπουλος διορισθεὶς Ἐφορος αὐτοῦ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς εὐδωσίαν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου τούτου. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ τοῦ Μητσόπουλου μεριμνῶν ὑπήρξαν αἱ νέαι καὶ πολυχρόνιοι ἐν Πικερμῖῳ ἐξορύξεις ὀρυκτῶν ὁστῶν, ὧν τὸ προϊόν εἶνε ἡ ἔκτοτε ὑπάρχουσα ὠραία καὶ πολλοῦ λόγου ἀξία παλαιοντολογικὴ συλλογὴ τοῦ Μουσείου. Ὅτε δὲ σχεδὸν συγχρόνως ὁ Γωδρὺ ἔλαβε παρὰ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κ. Ποτλῆ τὴν ἄδειαν νὰ ποιήσῃ κατ' ἐντολήν τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκτεταμένως ἐξορύξεις διὰ τὸ Μουσεῖον τῶν Παρισίων, ὁ Μητσόπουλος ἀπηύθυνε δικαίας παραστάσεις καὶ διαμαρτυρίας, ἀπαιτῶν τὸ προνόμιον τῆς ἐξορύξεως διὰ τὸ ἡμέτερον Μουσεῖον, ἀλλ' εἰς μάτην· κατωρθώθη οὐχ ἦττον διὰ τῶν παραστάσεων ἐκείνων, ὅπως ὁ Γωδρὺ ἀποδώσῃ ἀργότερα εἰς τὸ ἡμέτερον Μουσεῖον ἱκανὰ δείγματα ἐκ τῶν πολλαπλῶν τῆς συλλογῆς του.

Ἄλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀναλόγου πλουτισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων τμημάτων τοῦ Μουσείου ἐμερίμνα ἀπαύστως δι' ἔργων τε καὶ λόγων, πάντοτε ἀδημονῶν διὰ τὸ ἀνεπαρκές τῶν πόρων τῶν χορηγουμένων ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν πολλῶν ἔτι ἐν ταῖς συλλογαῖς κενῶν καὶ ἐν γένει διὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ Μουσείου, μετὰ τοῦ ὁποῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μητσόπουλου αἰείποτε θὰ μείνῃ στενωῶς συνδεδεμένον.

Περαίνων τὴν βραχείαν σκιαγραφίαν ταύτην τοῦ σοφοῦ καὶ καλοκάγαθου ἀνδρός καὶ τοῦ πιστοῦ καὶ ἀνεπιλήστου φίλου, αἰσθάνομαι ὅτι εἶνε ἐλλιπεστάτη, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἐξαντλήσω ἐνταῦθα τὰ περὶ αὐτοῦ, προσθέτω μόνον ὅτι οὐ μόνον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τῷ Μουσείῳ καταλείπει μέγα κενόν, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, διότι ὡς γνωστὸν ἐδίδασκεν ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν καὶ ἐν τε τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ καὶ ἐν τῷ Ἄρσακείῳ διαφόρους κλάδους τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Τὸ μεγαλείτερον ὅμως κενὸν καταλείπει εἰς τὰς καρδίας τῶν ὄσων ἐγνώρισαν αὐτόν, καθότι ὁ πολυτιμότερος κόσμος αὐτοῦ, ὑπέρτερος καὶ τῆς παλυμαθείας του αὐτῆς, ἦτο ἡ εἰλικρινὴς θεοσέβειά του ἡ πραότης τοῦ χαρακτήρος του καὶ ἡ ἀπειρος ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία του.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Ἰανουαρίου 1892.

Θ. Δ. Χελδράτζ.